

Соціоекономіка як основа стратегії розвитку сільського господарства

Постановка проблеми. В умовах постійного розвитку та пришвидшення темпів сучасного життя, зростання чисельності жителів планети й розширення їхніх потреб все більшої актуальності набуває необхідність аналізу взаємозв'язків між соціальними та економічними аспектами функціонування суб'єктів господарювання. Постає потреба у спеціальному науковому напрямі, який, ґрунтуючись на засадах економічної теорії, був би джерелом теоретико-методологічних основ оцінки соціально корисних результатів економічної діяльності. На цій підставі соціо-економічні дослідження стають вагомим важелем для забезпечення сталого економічного й соціального розвитку, підвищення ефективності господарської діяльності та економіки в цілому, поліпшення якості життя людей і суспільних відносин.

Ці положення мають пріоритетне значення для України, котра маючи значний природний та ресурсний потенціали значно поступається розвинутим країнам у рівні економічного розвитку, добробуту населення й задоволення соціальних потреб. Так, за рівнем глобальної конкурентоспроможності (за даними Всесвітнього економічного форуму) Україна посіла у 2007-2008 роках 73 місце, у 2008-2009 – 72, у 2009-2010 – 82, у 2010-2011 – 89, у 2011-2012 роках – 82 місце, що є вагомим доказом незадовільного конкурентного статусу.

Такі невтішні тенденції зумовлені низкою проблем, найбільш вагомою з яких є низька ефективність і конкурентоспроможність вітчизняної економіки. Причиною цього є недосконале інституційне середовище, техніко-технологічна відсталість, низький рівень інноваційної активності, відсутність моти-

вації до праці, неефективна система державного управління.

Особливо гостро ці проблеми відчуються у сільському господарстві, яке є не тільки галуззю економіки, але й середовищем проживання значної частини населення країни, місцем формування моральної свідомості людей, їх національної психології, історичної пам'яті. При цьому сільське господарство зачіпає інтереси кожної людини, оскільки фонд споживання майже повністю формується за рахунок сільськогосподарської продукції. Тому сталий розвиток і функціонування галузі є головною умовою існування країни, особливо при сучасній залежності від імпорту продуктів харчування. Дана ситуація, на нашу думку, є результатом вибору нераціональної моделі розвитку сільського господарства, котра враховує лише економічний бік проблеми, при цьому нехтуючи її соціальними та духовними аспектами. Як наслідок, відбувається руйнація соціальної інфраструктури села, зниження якості життя сільського населення, зменшення престижності та продуктивності сільськогосподарської праці, деструктуризація зв'язків між усіма ланками АПК.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціоекономічна парадигма є об'єктом постійної уваги дослідників на пострадянському просторі. Теоретико-методологічні аспекти соціоекономіки знайшли відображення у працях російських учених: М. О. Шабанової [7], Ф. М. Бородкіна [1], В. О. Сухих [5], а також українських фахівців: О. М. Бородіної [6], М. І. Вакуленко [2], А. С. Гальчинського [3], В. М. Гейця [6], Г. В. Задорожного [4], І. В. Прокопи [6], В. В. Юрчишина [6]. При цьому дослідники погоджуються, що соціоекономіка в результаті зростання ролі людини в економічному процесі, підвищення її освітнього та культурного рівня, що в свою чергу зумовило появу нових нематеріальних форм

* Науковий керівник – В.Й. Шиян, кандидат економічних наук, професор.

© О.В. Ксьонова, 2013

капіталу (інтелектуального, інноваційного, людського) і постійно зростаючий його вплив на економічний розвиток та динамічне розширення соціальних і духовних потреб людини, які є фактором безпосереднього впливу на економічну й господарську діяльність. Проте варто зауважити, що досі чітко не визначені методи та інструменти дослідження економічних і соціальних явищ, а також практична значимість соціоекономіки для розвитку національного господарства й суспільства.

Так, професор Ф. М. Бородкін, наголошуючи на кризі ринкової системи господарювання, підкреслює необхідність нового підходу до організації економічних систем, в основу якого повинні бути покладені постулати соціоекономіки. Водночас він розглядає соціоекономіку як сферу знань, рівнозначну економіці, яка є поєднанням усього багатства знань, накопичених в економічних науках і значної кількості теорій, концепцій та методологічних прийомів, розроблених гуманітарними науками [1].

У зв'язку з цим вітчизняний науковець А. С. Гальчинський відзначає, що в сучасних умовах постійних трансформацій економічних процесів «економіка сприймається як тождність об'єктивного і суб'єктивного», як «суб'єктивна матеріальність», «сконструйована людиною реальність», що являє собою платформу для виникнення нової політекономічної парадигми, яка акцентує увагу на структурній подвійності соціально-економічних відносин [3].

У результатах своїх досліджень В. О. Сухих підкреслює, що розв'язання проблем господарювання, розвитку ринку, ринкової конкуренції має ґрунтуватися не тільки на засадах підвищення рівня одержаного прибутку, а й на засадах підвищення соціальної значущості одержаних результатів [5].

Мета статті – виявлення та обґрунтування основних переваг соціоекономічного підходу до вибору стратегії сталого розвитку сільського господарства.

Виклад основних результатів дослідження. Отже, сьогодні вимагає повнішої інтерпретації наслідків економічного життя, у зв'язку з цим у системі громадських наук стрімко розвивається нова галузь наукового знання – соціоекономіка. Її призначення –

розв'язання проблем, які мають безпосереднє відношення до процесу господарської діяльності, розвитку ринкової кон'юнктури та конкуренції з позиції підвищення економічної ефективності за умов дотримання моральних і правових норм, соціальної та територіальної справедливості. Це є пріоритетним для національного сільського господарства, яке на сучасному етапі стикається з низкою проблем як економічного, так і соціального характеру, що говорить про наявність кризи у розвитку сільських територій, які є просто-рвовою, природоресурсною й соціальною основою забезпечення агропромислового комплексу. В даних умовах особливого значення набуває поглиблення спільного аналізу економічних та соціальних процесів на рівні як усієї галузі, так і окремих підприємств.

При цьому важливою обставиною є зміна форм господарювання сільськогосподарських підприємств у напрямі холдингізації, що, безумовно, має велике значення для розвитку сільського господарства в умовах ринкової економіки, адже діяльність агрохолдингів здебільшого відбувається на основі застосування новітніх виробничих технологій та управлінських методів. Проте з боку нових організаційних структур, як правило, не відбувається сприяння розвитку сільських територій та інфраструктури. За цих умов успішно функціонують, насамперед, великотоварні господарства, що само по собі призводить до витіснення з ринку малих і середніх суб'єктів господарювання, які є джерелом існування значної частини сільського населення [6].

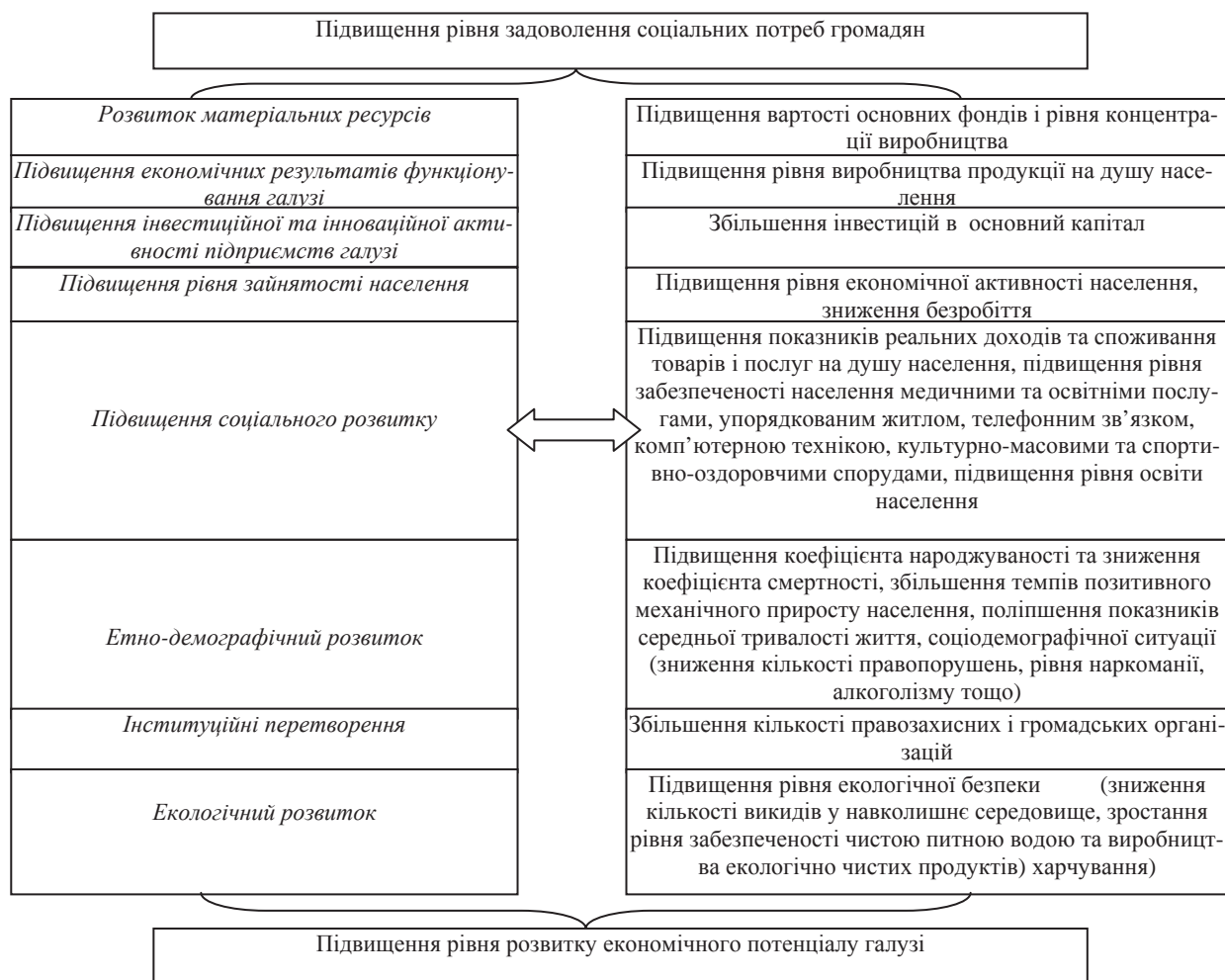
Зважаючи на це, подолання наслідків кризи, що має місце в усьому агропромисловому виробництві, повинне ґрунтуватися, передусім на соціоекономічному підході до реформування сільського господарства, яке й досі розглядається лише як галузь виробничо-комерційного призначення. При цьому в нагоді може стати досвід розвинутих країн, які при побудові аграрної політики спираються на багатofункціональність сільського господарства, тобто вбачають у ньому не лише галузь, що виробляє продовольство і промислову сировину, а й місце, де створюються суспільно необхідні блага. Найголовніші з них – продовольче самозабезпечення держави, гарантія для існування та

розвитку сільського населення, підтримка екологічної рівноваги, захист суспільства від глобальної урбанізації. Отже, оцінюючи ефективність взаємодії економіки й соціуму, розраховуючи економічні результати реалізації соціально-економічних стратегій, необхідно брати до уваги, що соціоекономічна концепція передбачає синергетичну єдність соціальної та економічної політики.

У свою чергу ефективність агропромислового виробництва є цілісною системою і включає соціальну й економічну складові, які одна для одної є основою для підвищення та розвитку. При цьому на сучасному етапі несправедливо ігнорується вплив соціального аспекту ефективності на загальну результативність діяльності суб'єкта господарювання, хоча досягнення соціальної ефективності є передумовою економічного роз-

витку, і навпаки, без одержання економічного ефекту неможливим стає соціальний розвиток. А недооцінка керівництвом підприємств соціальної складової ефективності неуможливіє повною мірою реалізувати здібності трудового колективу. Таким чином, лише маючи на меті досягнення як економічної, так і соціальної ефективності, підприємство зможе забезпечити собі сталий розвиток у перспективі.

Грунтуючись на концептуальних засадах соціоекономічного підходу, який має комплексний характер, організація господарської діяльності в умовах різних галузей національної економіки, зокрема сільського господарства, дасть змогу підвищити ефективність процесу суспільного виробництва за багатьма мультидисциплінарними показниками (рис.).

Комплекс основних переваг соціоекономічного підходу до організації процесу суспільного виробництва*

* Авторська розробка.

Як бачимо, формування якісно нового методу стратегічного розвитку сільського гос-

подарства на концептуальних засадах соціоекономіки має доволі суттєві переваги й ґрун-

тується на основі підвищення рівня розвитку економічного потенціалу галузі за умов зростання рівня задоволення соціальних потреб громадян. При цьому, на нашу думку, головні постулати, на основі яких має розвиватися агропромислове виробництво, такі:

без розвитку матеріальних ресурсів неможливе підвищення вартості основних фондів і рівня концентрації виробництва;

поліпшення економічних результатів функціонування галузі сільського господарства має сприяти підвищенню рівня виробництва продукції на душу населення;

підвищення інвестиційної та інноваційної активності підприємств галузі є підґрунтям для збільшення інвестицій в основний капітал;

підвищення рівня зайнятості населення веде до збільшення економічної активності населення та зниження безробіття;

соціальний розвиток зумовлюється підвищенням показників реальних доходів, споживання товарів і послуг на душу населення, підвищенням рівня забезпеченості населення медичними й освітніми послугами, упорядкованим житлом, телефонним зв'язком, комп'ютерною технікою, культурно-масовими та спортивно-оздоровчими спорудами;

етно-демографічний розвиток можливий лише на базі підвищення коефіцієнта народжуваності та зниження коефіцієнта смертності, росту темпів позитивного механічного

приросту населення, показників середньої тривалості життя, поліпшення соціодемографічної ситуації (зниження кількості правопорушень, рівня наркоманії, алкоголізму тощо);

збільшення кількості правозахисних і громадських організацій є вагомим фактором впливу на інституційні перетворення;

екологічний розвиток залежить від підвищення рівня екологічної безпеки (зниження кількості викидів у навколишнє середовище, зростання рівня забезпеченості чистою питною водою та виробництва екологічно чистих продуктів).

Висновки. Розвиток сільського господарства зумовлений задоволенням постійно зростаючих потреб суспільства, для якого ця галузь є не тільки місцем роботи, джерелом доходу, а й певним середовищем проживання. За цих умов соціоекономіка дає змогу на основі системного міждисциплінарного підходу розв'язати певні проблеми соціально-економічного характеру, а також досягти поставлені стратегічні цілі за рахунок прийняття комплексних управлінських рішень. А зважаючи на значний рівень інноваційного та наукового потенціалу вітчизняного суспільства, рішучість і працьовитість українського народу та його прагнення досягти високого рівня економічного розвитку, стратегічно важливим є перехід до соціоекономічної моделі розвитку як економіки в цілому, так і сільського господарства зокрема.

Список використаних джерел

1. *Бородкин Ф.М.* Соціоекономіка. Стаття 1. Путь к господству над хозяйством / Ф.М. Бородкин // *Общественные науки и современность*. – 2006. – № 4. – С. 122-136.
2. *Вакуленко М.І.* Соціоекономічне конструювання соціально-економічного механізму державного регулювання (СЕМДР) транзитивної економіки / М.І. Вакуленко, О.В. Сотула // *Вісн. Черкаського ун-ту*. – 2010. – № 177. – С. 28-37.
3. *Гальчинський А.С.* Начала нової парадигми політичної економії. Постановка проблеми / А.С. Гальчинський // *Економічна теорія*. – 2012. – № 2. – С. 5-16.
4. *Задорожний Г.В.* Людська діяльність: зміст і трансформація структури у сучасному господарському розвитку / Г.В. Задорожний, І.В. Колупаєва. – Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2009. – 158 с.
5. *Сухих В.А.* Процессы формирования экономики постиндустриального типа на территории региона (на примере Пермского края) / В.А. Сухих, Н.В. Новикова // *Голиковские чтения: сб. науч. тр. экон. ф-та ЧелГУ; отв. ред. А.Ю. Даванков; ЧелГУ. – Челябинск, 2008. – № 3. – С. 94-101.*
6. Соціоекономічна модернізація аграрного сектору України (концептуальні положення) / В. Геєць, В. Юрчишин, О. Бородина, І. Прокопа // *Економіка України*. – 2011. – № 12. – с. 4-14.
7. *Шабанова М.А.* Соціоекономіка как наука и новая учебная дисциплина / М.А. Шабанова // *Мир России*. – 2006. – Т. XV. – № 4. – С. 94-115.
8. *Etzioni A.* Toward a New Socio-Economic Paradigm // *Socio-Economic Review*. – 2003. – № 1.
9. *Human Development Reports* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hdr.undp.org/en/humandev/>.

Стаття надійшла до редакції 06.12.2012 р.

*